

Kształtowanie kompetencji komunikacyjnej a procesy innowacyjne we współczesnych językach rosyjskim i polskim

Elwira Stefańska,

Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie

Abstract

One of the theses of current contemporary foreign language teaching refers to the necessity of teaching a foreign language (as well as their mother tongue) based on a consideration of innovative changes taking place in that language. Each language is seen as dynamic, complex system and verbal mechanism as an important means of interpersonal communication. It is also a “living organism” that constantly evolves and develops. “Creativity” of the language is based on meeting the needs of language users to use the new nominative, expressive and communicative measures. The observation and analysis of how language works, what changes and phenomena operate in it, is a graceful and at the same time a complex task. The achievement by learners of the appropriate level of linguistic competence and communication does not seem possible without the awareness of the nature and direction of change in innovative techniques to create new elements, mainly lexical units (tokens). Linguists emphasize the complexity of the relationship and the impact of external factors and processes of language. The objectives of this study is to describe and analyse some innovation processes in terms of vocabulary, phraseology, word formation in Russian and Polish that have occurred in the past decade, as well as to explore their causes and attempt to classify the ways in which to create new tokens and expressive compounds.

Keywords: derivation, evolution, innovation, language, communication

Abstrakt

Jedną z aktualnych tez współczesnej glottodydaktyki dotyczy kwestii konieczności nauczania języka obcego (jak również ojczystego) w oparciu o uwzględnienie zmian innowacyjnych zachodzących w danym języku. Każdy język postrzegany jest jako dynamiczny, dość złożony system i mechanizm werbalny, jako ważne narzędzie komunikacji międzyludzkiej. Jest to również „żywy organizm”, który ciągle ewoluuje i rozwija się. „Kreatywność” językowa polega na zaspokajaniu potrzeb użytkowników języka do korzystania z nowych środków nominatywnych, ekspresywnych i komunikatywnych. Obserwacja i analiza tego, jak „żyje” język, jakie zmiany i zjawiska innowacyjne w nim zachodzą, jest wdzięcznym i zarazem złożonym zajęciem. Osiągnięcie przez uczących się danego języka odpowiedniego poziomu kompetencji lingwistycznej i komunikacyjnej nie wydaje się możliwym bez uświadomienia charakteru i kierunku zmian innowacyjnych w języku, technik tworzenia nowych elementów, przede wszystkim jednostek leksykalnych (leksemów). Lingwiści podkreślają złożony charakter wzajemnych relacji i oddziaływania czynników zewnętrznych a procesów językowych. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie, charakterystyka i analiza (również w planie kontrastywnym) niektórych procesów innowacyjnych w zakresie leksyki, frazeologii, słowotwórstwa w języku rosyjskim i polskim w ostatnim dziesięcioleciu, ich przyczyn, jak również próba systematyzacji i klasyfikacji sposobów tworzenia nowych leksemów i związków wyrazowych.

Słowa kluczowe: derywacja, ewolucja, innowacje, język, komunikacja

Współczesna glottodydaktyka zakłada konieczność uwzględniania funkcjonalnego aspektu kształcenia językowego. Pod koniec XX wieku narodziła się nowa dyscyplina filologiczna – neofilologia. Jej podstawowe cele określono jako: 1) funkcjonalne uczenie się oraz nauczanie języków w celu posługiwania się nimi w różnych sferach życia społecznego (nauka, technika, biznes, gospodarka, kultura itp.), 2) opracowanie metod nauczania języka obcego jako instrumentu komunikowania się na tle zawodowym i kulturowym; 3) nauczanie języka obcego w aspekcie synchronicznym, na szerokim tle społecznym, kulturalnym, w ścisłym związku ze „światem” językowym; 4) przygotowanie nauczycieli języków obcych, specjalistów w dziedzinie komunikacji międzynarodowej i międzykulturowej, specjalistów w dziedzinie kontaktów społecznych itp. (Тер-Минасова 2000).

Warto podkreślić, że nie można ograniczyć fenomen komunikacji tylko pragmatyką... Komunikacja jest o wiele szerszym, głębszym, ważniejszym zjawiskiem, niż osiągnięcie konkretnego efektu pragmatycznego... Komunikacja jest sposobem na podtrzymanie funkcjonowania osobowości w społeczeństwie (Пассов 2000, 92)¹.

Prymarnym celem kształcenia językowego jest kształtowanie kompetencji komunikacyjnej, między innymi rozwijanie nawyków komunikacji międzykulturowej. Komunikacja językowa to umiejętność skutecznego porozumiewania się pomiędzy nadawcą a odbiorcą wypowiedzi (komunikatu) za pomocą języka. Kształtowanie kompetencji komunikacyjnej polega na doskonaleniu u uczących się języka obcego sprawności komunikacyjnych, mianowicie: językowej, społecznej, komunikacyjnej, pragmatycznej (Grabias 1991). Komunikacja międzykulturowa w aspekcie języka to adekwatne wzajemne porozumiewanie się dwóch uczestników aktu komunikacji, reprezentujących odzwierciedlane w ich językach odmienne kultury (Верещагин, Костомаров 2005). Ważnym elementem kształcenia językowego jest zapoznawanie się nie tylko z językiem, lecz ze światem jego rodzimych użytkowników, ich kulturą, stylem życia, mentalnością itp. Bariera kulturowa jest o wiele bardziej niebezpieczna, niż bariera językowa. Błędy kulturowe są bardziej rażące, niż błędy językowe (Тер-Минасова 2000).

Uczestników aktu komunikacji (mówiący-piszący i słyszący-czytający) łączy tak zwany „wspólny kod” (wiedza na temat odpowiednich środków językowych, które służą do przekazu komunikatu, jak również wiedza o sytuacji, kontekstu, realiów kulturowych i społecznych). Aby mieć klucze do takich „kodów”, trzeba dysponować przynajmniej podstawową wiedzą na temat tendencji i kierunków rozwoju oraz współdziałania języka jako systemu znaków werbalnych a kultury jego użytkowników, uświadamiać charakter przyczyn oraz zasad tworzenia nowych jednostek językowych (Тер-Минасова 2000, Пассов 2000, Markowski 2009, Porayski-Pomsta 2002, i inne). Jak wspomina Пассов „kultura poprzez język, język – poprzez kulturę” (2000, 46), jak również „komunikacyjna edukacja językowa ma na celu rozwój osobowości w dialogu kultur” (102). Żeby lepiej rozumieć intencje, cechy kulturowe, zachowanie użytkowników danego języka, należy zapoznawać się między innymi z formami i sposobami ich odzwierciedlenia w strukturach językowych, takich jak polityczne, kulturalne, historyczne konotacje elementów języka.

¹ Przekład tekstów rosyjskich Elwira Stefańska.

Teza o współzależności pomiędzy językiem a kulturą, językiem a społeczeństwem, językiem a komunikacją, jest podstawowym założeniem dla klasycznych i współczesnych definicji języka. Autorzy definicji języka wyróżniają jako najważniejszą cechę jego społeczny charakter:

Lecz cóż to jest język? Dla nas nie utożsamia się on z mową; jest to jedynie jej część, określona, choć istotna. Jest to równocześnie społeczny wytwór zdolności mowy oraz ogół konwencji przyjętych z konieczności przez grupę społeczną, aby jednostki mogły z tej zdolności korzystać. (de Saussure 1961, 25).

Język – forma duchowa mówiącego nim narodu, poznanie jak najwięcej poszczególnych języków ma prowadzić do poznania języka w ogóle jako formy ducha ludzkiego, – jest wyrazicielem myśli, który posiada własną materię i określoną formę. Różnorodność języków jest przejawem i konsekwencją różnorodnych światopoglądów (każdy język zawiera całokształt pojęć i sposób pojmowania jakiejś grupy ludzkiej). Naród kształtuje swój język i jest jego wyrazicielem a także język kształtuje i wyraża ducha narodu (Гумбольдт 1984, 67).

Język jest w czystej formie procesem komunikacji w każdym znanym nam społeczeństwie (Э. Сепир 1993, 211).

Język jest zatem składnikiem mowy charakteryzującym się trzema cechami, a mianowicie tym, że jest on społeczny..., że jest tworem, czyli ma trwałe istnienie w czasie..., i wrzeszczę, że jest abstrakcyjny.. Społeczność języka polega na tym, że jest on systemem wyrazów i reguł gramatycznych, które normują proces mówienia i w ten sposób umożliwiają porozumienie między wszystkimi członkami danego społeczeństwa (Milewski 2009, 6-7).

Język, kreując pewien wizerunek rzeczywistości, wyraża zarówno mentalność poszczególnych jednostek, jak i ducha całych narodów (Nowak 2007, 57).

Jest to system znaków – prymarnie dźwiękowych, wtórnie – graficznych 2) służy do porozumiewania się w obrębie danej społeczności (Porayski-Pomsta 2002, 19).

Język jest wszechogarniający i jedyny. Jest tworem intelektu oraz ducha narodu... (Чайковский 2012, 347).

W każdej z przedstawionych wyżej definicji istotnym elementem jest stwierdzenie, iż język funkcjonuje jako system znaków (werbalnych); jest on w pewnym stopniu abstrakcyjny; służy do porozumiewania się ludzi i ma społeczny charakter. Jest wyrazem światopoglądu, charakterystyki pojęć oraz realiów, „językowego obrazu świata”, czyli „языковой картины мира” w społeczeństwie.

Każdy język będąc „tworem społecznym” (Milewski 2009, 6) pełni szereg ważnych funkcji w społeczeństwie. Dla ich określenia lingwiści przyjmują różne podstawowe kryteria. Austriacki psycholog Karl Bühler (1925) wyróżnia trzy funkcje: reprezentacji (symbolu), ekspresji (symptomu), impresji (sygnału). Dla Bühlera zasadniczymi kryteriami określenia funkcji są schemat aktu mowy oraz koncepcja pól semantycznych. Roman Jakobson (lata 60-e XX w.) wyróżnił następujące funkcje w zależności od modelu sytuacji komunikacyjnej: poznawczą (zastosowanie komunikatu do kontekstu), emotywną (postawa mówiącego wobec tego, o czym on mówi), konatywną (postawa wobec odbiorcy), fatyczną (nastawienie na kontakt), metajęzykową (nastawienie na kod językowy), poetycką (nastawienie na komunikat; Jakobson 1989). Dla Williama Stewarta szczególną wartość ma działalność komunikacyjna (sfera zastosowania języka – czyli lingwistyka stosowana), zgodnie z tym kryterium występują następujące funkcje: oficjalna (zastosowanie języka w sferze polityki oraz administracji publicznej), grupowa (w określonej grupie etnicznej lub zespole), szerokiej komunikacji (język jako środek komunikacji międzynarodowej w granicach jednego państwa), edukacyjna (zastosowanie języka w sferze edukacyjnej), literacka, religijna, techniczna.

We współczesnej lingwistyce określenie funkcji językowych nie straciło na swojej aktualności. R. Gregorczykowa wyróżnia funkcje języka (generatywna, poznawcza) i funkcje wypowiedzi (tekstu) (poszczególnych wypowiedzi: zamierzone, informacyjne, pozainformacyjne – sprawcza, nakłaniająca, ekspresywna, kreatywna) i ogółu działań językowych społeczności (socjalizująca, kulturotwórcza). (Gregorczykowa 1991, 17). Zasadniczym w klasyfikacji Gregorczykowej w kontekście danego opracowania jest wyróżnienie funkcji socjalizującej i kulturotwórczej. A. Markowski wymienia następujące funkcje języka: komunikatywna, ekspresywna, impresywna, stanowiąca (kreatywna), estetyczna, metajęzykowa (Markowski 2009, 10). W monografii A. Akiszyny i B. Szlachowa zostały opisane: instrumentalna, regulacyjna, interakcyjna (funkcja współdziałania), poznawcza, osobowościowa, funkcja wyobraźni (ejdetyczna), informacyjna, przy czym w stosunku do wyżej wymienionych funkcji nadrzędną jest funkcja komunikatywna (Акишина і Шляхов 1991).

Reasumując, w większości przedstawionych wyżej klasyfikacji za najważniejsze kryteria określania funkcji językowych przyznawano charakterystykę aktu komunikacji i jego elementów (nadawca, odbiorca, kontekst, kontakt, kod językowy). Co więcej, zwracano uwagę na kulturotwórczą, kumulatywną rolę języka – „polega ona na gromadzeniu i przechowywaniu wiedzy, doświadczenia pokoleń, świata wartości” (Porayski-Pomsta 2002, 56).

Nie wymaga uzasadnienia stwierdzenie, że język może pełnić należące do niego funkcje w sposób jak najbardziej odpowiedni, pod warunkiem iż ciągle się rozwija i ewoluje. Niniejsze opracowanie poświęcone jest analizie i charakterystyce innowacji ostatnich lat w języku rosyjskim i – fragmentarycznie – w języku polskim.

Nadawca wypowiedzi, aby osiągnąć cel komunikacyjny w skuteczny sposób, często przekracza ogólnie przyjęte i dobrze znane większości społeczeństwa normy i granice językowe, posługując się jednostkami innowacyjnymi języka lub tworząc je sam (Porayski-Pomsta 2002, 83). Definicję pojęcia *innowacje* przedstawił Andrzej Markowski w monografii „Kultura języka polskiego”:

Innowacja językowa jest to każdy nowy element w tekście, uzusie, normie lub systemie. Innowacją jest zarówno nowy sposób wymawiania określonej głoski lub połączenia głosek. Nowy sposób akcentowania wyrazu, nowa forma fleksyjna bądź wprowadzenie zasady nieodmienności jakiegoś wyrazu, nowy model słowotwórczy, nowy typ połączenia składniowego, jak i nowy wyraz, znaczenie wyrazu czy też nowy frazeologizm (Markowski 2009, 41).

Wobec innowacji, które zostały przyjęte w systemie danego języka, autor proponuje używać terminu *zmiany językowe*. „Innowacje zaś, które nie uzyskały takiej aprobaty, gdyż nie mają uzasadnienia funkcjonalnego, są błędami językowymi” (Markowski 2009, 42).

Porayski-Pomsta również uznaje za podstawę przyjęcia nowego elementu do systemu językowego kryterium jego „przydatności komunikatywnej” i zalicza do innowacji uzasadnionych każdy nowy element językowy, którego wybór oraz użycie w kontekście służą celom komunikacji:

...przecież jest rzeczą oczywistą, że język musi się nieustannie rozwijać, zmieniać się po to, żeby móc funkcjonować jako środek komunikowania o rzeczywistości, nieustannie się zmieniające i stale interpretowanej przez myśl poznawczą człowieka. Ta komunikatywna funkcja języka to jego funkcja podstawowa, racja jego istnienia. Wynika stąd, że to

wszystko, co sprzyja pełnieniu przez język tej funkcji, jest w nim elementem pożądanym, potrzebnym. A więc pożądane są innowacje przydatne funkcjonalnie, niepożądane zaś te, które warunki przydatności komunikatywnej nie spełniają. Błąd zatem to innowacja funkcjonalnie nie uzasadniona” (Porayski-Pomsta 2002, 83).

Nowe elementy językowe (innowacje) powinny spełniać kryteria poprawności (normy) językowej. Współcześni polscy lingwiści (A. Markowski, J. Porayski-Pomsta, J. Podracki, St. Dubisz, Elżbieta Sękowska i inni) za podstawę określenia kryteriów innowacji uznają teorię H. Kurkowskiej, która w latach 70-tych ubiegłego stulecia wymieniła kryteria wewnętrzn językowe (wystarczalność i ekonomiczność języka) i zewnętrzn językowe (stopnia rozpowszechnienia, autorytetu kulturalnego, kryterium narodowe; Kurkowska 1978).

Nie zawsze można precyzyjnie ustalić, czy jednostka językowa już funkcjonuje w systemie jako przyjęta i zaaprobowana, czy istnieje tylko okazjonalnie, czy jest błędem językowym. Pomocną w tym może być literatura informacyjna w postaci leksykonów, słowników, tezaursów, podręczników. Warto też na bieżąco analizować funkcje i użycie elementów językowych we współczesnych tekstach autentycznych (zawartych w artykułach prasowych, materiałach naukowych, utworach literackich, audycjach radiowych i telewizyjnych, filmach fabularnych i dokumentalnych i in.) oraz – między innymi na ich podstawie podejmować próby wyodrębnienia ogólnych zasad tworzenia nowych jednostek (na przykład leksemów), ich funkcjonowania w kontekście lingwistycznym, dyskursywnym i pozajęzykowym – w świetle ewolucji językowej.

Żeby zrozumieć treść i zadanie komunikacyjne przedstawionego poniżej rosyjskojęzycznego tekstu (fragmentu artykułu z gazety „Комсомольская правда” – *Komsomolskaja prawda*” – z dnia 25 października 2015 r.) należy zapoznać się z semantyką, konotacją, stylistyczną charakterystyką, sposobami tworzenia, parametrami kulturoznawczymi zawartymi w nim elementów językowych.

На прошлой неделе в столице подводили первые итоги программы импортозамещения. Три дня в «Крокус Экспо» работала выставка «Импортозамещение» – первая в своем роде. А в «Экспоцентре» – выставка World Food и Российский продовольственный форум. Отечественные производители показывали товар лицом. А эксперты и чиновники обсуждали, чего удалось достичь и какие сложности надо преодолеть. О сложностях говорили больше...

Эксперты за последние полгода уже устали рассказывать, что импортозамещение – процесс долгий. Точнее сказать, кое-что получилось довольно быстро: доля импорта, по данным Росстата, уже в первом полугодии 2015 года снизилась на 40%. Есть отрасли, где нарастить взамен отечественные объемы можно в сжатые сроки – например, в ряде сфер сельского хозяйства. А есть – где потребуются шесть-семь лет, даже если будут инвестиции). Хотя бы потому, что сначала надо наладить выпуск своих станков, моторов и комплектующих. Сейчас все это на 50 – 90% – импорт.

Выставки и демонстрировали разнообразные результаты. Некоторые аграрии уже озабочены поиском новых рынков в Китае и прочей Азии – чего ж на замещении-то останавливаться. Тем временем в промышленных павильонах наряду с образцами продукции от ГАЗа и «Уралвагонзавода», практическое применение которых сомнений не вызывает, можно было лицезреть и «ростки нового» (или забытого старого) типа гигантских хрустальных люстр, многим еще памятных по советским временам. Или детских кресел с росписью под хохлому. Кто будет покупать такие «украшательства» в кризис? Немой вопрос читался в глазах многих посетителей. («Komsomolskaja prawda» 25.10. 2015, 3).

Ramy niniejszego opracowania pozwoliły na krótką charakterystykę niektórych elementów tekstu. Tekst zawiera 221 wyrazów. Styl językowy – publicystyczny (z elementami języka biznesu). 12 wyrazów (6% w stosunku do wyrazów z całego tekstu) to imiona własne (nazwy wystaw, firm, przedsiębiorstw, państw). Z nich co najmniej 5 to elementy innowacyjne (funkcjonują w języku rosyjskim od kilkunastu lat). («Крокус Экспо», «Импортозамещение», «Экспоцентр», World Food, Российский продовольственный форум (złożona nazwa własna). W tekście występują 4 akronimy (abrewiatury): «Экспоцентр», Росстат, ГАЗ, «Уралвагонзавод» oraz jeden wyraz złożony (импортозамещение). 5 wyrazów z grupy zapożyczeń (głównie z języka angielskiego): World Food, эксперты, импорт, инвестиции, аграрии. Tekst informuje o wystawach produkcji krajowych przedsiębiorstw.

W kwestii innowacji językowych warto poruszyć problem ich klasyfikacji. Markowski przedstawia klasyfikację innowacji w języku polskim ze względu na pełniące przez nie funkcje:

1. Innowacje uzupełniające – elementy językowe, najczęściej wyrazy i połączenia wyrazowe, które wypełniają lukę w systemie nazewniczym (promocja, billing, kliknąć, zdrapka, czatować).
2. Innowacje regulujące – nowe formy wyrazowe lub modele składniowe (gałęziami, liśćmi, bić głową w mur).
3. Innowacje rozszerzające – nowe formy fleksyjne, konstrukcje składniowe, modele słowotwórcze (sześć kurcząt zamiast sześcioro kurcząt).
4. Innowacje alternatywne – nowe wyrazy, formy i połączenia wyrazowe pojawiają się obok wyrazów, form i połączeń już istniejących, jako wynik nasilania nowych tendencji językowych. (lider obok przywódca, prezydencja obok przewodniczenie, kondycja obok stan, aplikacja obok podanie, prośba).
5. Innowacje nawiązujące – nowa forma lub nowe znaczenie elementu językowego powstają wskutek nawiązania do innych elementów, podobnych kształtem dźwiękowym lub morfologicznym albo pokrewnych znaczeniowo (protokół zebrania – relacja z zebrania). Typem innowacji nawiązujących są kontaminacje językowe.
6. Innowacje skracające (MDK, PiS, Agrotur).
7. Innowacje precyzujące – to takie zróżnicowanie wyrazów, ich form i znaczeń, które pozwalają usuwać zbędną synonimię (wieczorny i wieczorowy, śnieżny i śniegowy, uszy i ucha, akty i akta) (Markowski 2009, 42-45).

Ze względu na części składowe języka wyróżniono innowacje fonetyczne, fonematyczne, leksykalne, słowotwórcze, frazeologiczne, paremiologiczne, gramatyczne (morfologiczne i składniowe), stylistyczne, ortograficzne, ortoepiczne. Lingwiści podkreślają, iż części składowe języka „reagują” na zmiany pozajęzykowe w stopniu niejednakowym. Najbardziej intensywne i zauważalne zmiany można obserwować w leksyce i frazeologii języka, ponieważ właśnie w nich odzwierciedla się ewolucja językowa w wyniku rosnących potrzeb społeczeństwa dotyczących nowych środków nominatywnych, komunikacyjnych, emocjonalnych. (Aleksiejenko, Korzeniewska-Berczyńska, Серебренников, Kaliszan, Konopielko, Pstyga, Nowicka, Ciemińska-Barłóg, Markowski, Szadyko, Лотман, Копыленко, Гвоздарев, Баранов, Караулов i inni).

Zasadniczym aspektem zagadnienia dotyczącego innowacji językowych w świetle ewolucji językowej jest określenie ich przyczyn.

Na funkcjonowanie języka oddziałują czynniki biologiczne, psychiczne i społeczne. (Е. Поливанов). Relacje pomiędzy językiem a społeczeństwem, językiem a procesami socjalnymi, zmianami ustrojowymi istnieją, jednak mają charakter niejednoznaczny, pośredni i skomplikowany (Aleksiejenko 1997). M. Aleksiejenko – autor artykułu o ewolucji językowej w Rosji w latach 90-ch – w okresie tak zwanej pieriestrojki i gwałtownych zmian ustrojowych i politycznych – we wstępie opracowania zaznacza, iż ewolucja językowa powstaje w wyniku prawa dialektycznego – jedności i walki przeciwieństw. Przeciwieństwa mogą być realizowane w następujących antynomiach: mówiący-słyszący, system-norma, kod-tekst, regulacja-emotywność (Aleksiejenko 1997, 14). Listę antynomii przyczyniających się do ewolucji językowej można przedłużać w nieskończoność: intencja-rezultat, treść-forma, idealne-materialne, uzus-okazjonalność, język-dyskurs, synchronia-diachronia, percepcja-recepcja, komunikat-odbiór, synteza-analiza, syntagmatyka-paradygmatyka, system-element, desygnat-nazwa, denotacja-konotacja, werbalna-nieverbalna komunikacja, wystarczalność-ekonomiczność języka itp. Na przykład w Rosji w latach 90-ch ubiegłego stulecia w świadomości społeczeństwa miało miejsce przewartościowanie ocen i stereotypów, między innymi zjawisk społecznych, ustrojowych (*бизнес, демократия, капитал, коммунизм, социализм*), w wyniku czego powstała antynomia językowa konotacja-denotacja: sprzeczność pomiędzy desygnatem leksemu a jego konotacją. W rezultacie wspomniane leksemy (jak wiele innych) nabyły przeciwległego statusu konotacyjnego i aksjologicznego; w tym przypadku mamy tak samo do czynienia ze zmianami językowymi. J. Łotman w swoim opracowaniu „Kultura i wybuch” (Лотман 1992) opisuje zjawisko antynomii pomiędzy mówiącym a słuchającym, zaznaczając fakt istnienia jedności i walki tych dwóch przeciwieństw, przedstawiając je schematycznie:

Doskonalenie kompetencji komunikacyjnej poprzez pokonywanie sprzeczności pomiędzy komunikatem a jego odbiorem jest najważniejszym celem użytkowników języka.

Główne przyczyny i tendencje innowacji językowych (o charakterze pozajęzykowym i wewnątrzjęzykowym) to:

1. Transformacje społeczno-polityczne, ekonomiczno-gospodarcze i ustrojowe w środowisku nosicieli danego języka (Pstyga, 1997, 66). W wyniku zmian ustrojowych, społecznych, gospodarczych w Rosji oraz republikach postradzieckich na przełomie XX i XXI stulecia zaobserwowano gwałtowne zmiany w języku rosyjskim – przede wszystkim w systemie leksykalnym. Leksykę i frazeologię języka rosyjskiego

- wzbogaciły neologizmy określające nowe realia (*гласность, валютная корзина, ельцинизм, СНГ, приватизация, рыночная экономика, корпорация, перестройка, Интернет, кредитная карта, селебрити* i in.).
2. Przewartościowanie ocen, stereotypów, zmiana konotacji leksemów i innych jednostek nominatywnych. Na przykład leksemy *братство, равенство, товарищи*, które były powszechnie używane, szczególnie w środkach masowego przekazu w czasach istnienia Związku Radzieckiego, straciły jakikolwiek sens dla obywateli współczesnej Rosji – są nazwami pojęć, które obecnie dla użytkowników języka nie istnieją, są nierealne. „Równość, której nie ma. Nigdy nie było i ośmielam się mieć nadzieję, że nie będzie”. (Jewgenij Dodolew). Co najmniej trzy razy zmieniała się konotacja leksemu *демократия*; obecnie większość Rosjan negatywnie ocenia określane przez dany leksem pojęcie.
 3. Rosnące w społeczeństwie potrzeby tworzenia i korzystania z nowych środków nominatywnych. Na przełomie XX i XXI wieku przez język rosyjski przeszła fala gwałtownych przemianowań. Leksemy i połączenia leksemów, które w czasach istnienia Związku Radzieckiego zaliczano do aktualnej leksyki – *милиция, первый секретарь горкома, первый секретарь обкома, председатель, товарищи* i in. – zastąpiły nowe nazwy: *полиция, мэр, губернатор, спикер, господа* (większość z nich wcześniej tworzyła grupę elementów archaicznych). Warto wspomnieć także o zmianie konotacji danych leksemów. Większości byłych republik Związku Radzieckiego, jak również miast i ulic, nadano nowe (albo zwrócono poprzednie) nazwy (toponimy): Киров – Вятка, Ленинград – Санкт-Петербург, Свердловск – Екатеринбург, Алма-Ата – Алматы, Целиноград – Астана, Фрунзе – Бишкек, Молдавия – Молдова, Киргизия – Кыргызстан, Площадь Дзержинского – Лубянка.
 4. Potrzeba realizacji funkcji informacyjnej i komunikatywnej języka w związku z istnieniem różnorodnych środków i możliwości przekazu informacji w bieżącym stuleciu. We współczesnym świecie można korzystać z różnych technologii komunikacyjnych oraz kanałów przekazu komunikatu (informacji) (Internet, mass-media, sieci komórkowe, drukowane ulotki informacyjne itp.) Aby dotrzeć do masowego lub indywidualnego odbiorcy, należy korzystać z odpowiednich aktualnych środków językowych.
 5. Globalne zmiany w gospodarce i technice (postęp techniczny). Czytając następującą frazę, można zaryzykować stwierdzenie, iż język rosyjski zmienił się nie do rozpoznania: „Наша холдинговая компания выдала чартер на хайринг по фьючерсному контракту не тому лидеру. Теперь нам грозит

форфейтинг” (Тер-Минасова 2000, 115). Por. w języku polskim: „Zalecamy korzystanie z dedykowanych taryf lub pakietów danych, które umożliwiają korzystanie z transmisji danych.” (fragment tekstu instrukcji obsługi telefonu komórkowego).

6. Fala zapożyczeń z innych języków, przedostanie się „lawiny” anglicyzmów do języków zapożyczanych. Na przełomie XX i XXI wieku Rosja „otworzyła się” dla świata, dla realiów i kultury życia na Zachodzie, światowego biznesu, najnowszych technologii. W związku z tym słownictwo rosyjskie wzbogaciło się o nowe, obcojęzyczne leksemy (*имидж, бутик, тинейджер, принтер, дайджест, ди-джей, мониторинг, шопинг, паб, хеппенинг, лимит, рейдер, бренд, спонсор, аудит, пейджер* i in.). Aktualnym pozostaje problem poprawnego zastosowania zapożyczeń w różnych kontekstach w języku rosyjskim. Czasami odbiór komunikatu jest trudny z powodu nieuzasadnionego użycia neologizmów-zapożyczeń: „Летний оупенэйр состоится на площади Минина 15 июня” (Маринова 2012, 281).
7. W okresach największej dyfuzji leksyka, przede wszystkim terminy stają się bardziej aktywne, przenośne, wzbogacające języki zapożyczające (Konopielko 1997). Wśród zapożyczeń językowych w warunkach „globalizacji życia gospodarczego, politycznego i kulturalnego” (Markowski 2009, 271) liczną grupę tworzą terminy. B. Konopielko, autor artykułu „О становлении новых отраслевых терминологий” podaje przykłady tego, jak terminologia marketingowa języków rosyjskiego i białoruskiego wzbogaciła się o nowe jednostki, na przykład: *маркетинг* i wszystkie derywaty przedrostkowe pochodne tego leksemu (*микромаркетинг, макро-маркетинг, ремаркетинг* i inne), *лизинг, дилер, постер, консалтинг, бутик, яппи itp.* Można twierdzić o dążeniu systemów terminologicznych języków do większej elastyczności, systematyczności, przejrzystości.
8. Internacjonalizacja języka:

Umiędzynarodowienie procesów ekonomicznych i technologicznych, dominacja ponadpaństwowych struktur politycznych, a także silny wpływ amerykańskiej kultury popularnej na kultury innych narodów spowodowały, że... używa się coraz większej liczby określeń wspólnych, głównie adoptowanych zapożyczeń anglosaskich... (Markowski: s. 271).

Internacjonalizmy – zapożyczenia z innych języków (z angielskiego, łaciny, greckiego, arabskiego i in.), formy oraz brzmienie których są podobne w wielu zapożyczających językach, nawet niepokrewnych. (Internacjonalizmów ostatnich lat w językach rosyjskim i polskim: *аудит, бренд, дивиденд, дилер, риелтор, маркетинг,*

лизинг, коррупция, ингредиент, коллизия, бизнес, Интернет, marketing, leasing, korupcja, ingredient, kolizja, biznes, Internet i in.). Do internacjonalizmów zalicza się morfemy, leksemy, frazeologizmy; większość z nich – terminy naukowe i techniczne. Internacjonalizacja leksyki sprzyja skutecznej komunikacji międzykulturowej i międzynarodowej.

9. Tendencja do zamiany jednostek leksykalnych, które wydają się już archaiczne, nową, bardziej aktualną leksyką, najczęściej zapożyczoną z innych języków. Niektóre rosyjskie neologizmy zapożyczone z innych języków (głównie z języka angielskiego), zastępują istniejące rosyjskie odpowiedniki (*рэкети́р – вымогатель, инвестор – вкладчик, дистрибу́тор – распределитель, маклер – посредник, лидер – руководитель, начальник – босс, подросток – тинэйджер* i inne) (Маринова 2012). Użytkownicy języka rosyjskiego powinni o tym wiedzieć i mieć na uwadze możliwość ich zamiany w różnych kontekstach dla realizacji zadań i celów komunikacyjnych.
10. Dążenie do ekonomii środków językowych, do kompresji tekstu i wypowiedzi – w globalnych warunkach zwiększonego tempa życia i funkcjonowania we współczesnych sferach życia. Ewolucja językowa jest między innymi rezultatem „dążenia” współczesnego języka do doskonałości oraz spełniania kryterium ekonomiczności języka. Do kompresji językowej zalicza się kompresja fonetyczna (na przykład, szybsze niż zwykle tempo wypowiedzi ustnej), morfologiczna (użycie specjalnych morfemów dla skróconych form wypowiedzi), słowotwórcza (uniwersalizacja, elipsa, abrewiacja), leksykalna (użycie krótkich wyrazów, najczęściej jednomorfemowych, wykrzykników, zaimków itp.), syntaktyczna (elipsa składniowa, konwersja, parcelacja), semantyczna (ukryte znaczenia, implicytność). Kompresja wypowiedzi (tekstu) jest częstym zjawiskiem, na przykład, w reklamach. („Новый Colt. А куда на нём отправишься ты?”). Ponieważ kompresja środków językowych zwiększa ich potencjał informacyjny i komunikacyjny, wiedza na temat danego zjawiska jest istotna dla użytkowników języka.
11. Tendencja do systematyzacji i formalnej regulacji oraz standaryzacji jednostek leksykalnych, semajologicznej syntezy (jedno pojęcie – jeden wyraz – zamiast połączenia wyrazowego – tendencja do kompresji i uniwersalizacji) (Kaliszan 1997, 65). Omawiane zjawisko językowe ma związek z dążeniem do ekonomii środków językowych, mianowicie – z kompresją słowotwórczą. Zjawisko uniwersalizacji cechuje głównie potoczną odmianę języka (*кредитная карточка – кредитка, 68 лошадок – 68 лошадиных сил, эконо́мы – суперэкономичные*

автомобили, мышка – компьютерная мышка). Skrótownice również motywowane są kilkoma wyrazami podstawowymi: СПИД – *Синдром Приобретённого Иммунодефицита*, АО – *Акционерное общество*, ЕГЭ – *Единый государственный экзамен*.

12. Dążenie do większej ekspresji i emotywności jednostek językowych, możliwości wyboru z kilku nazw tego samego desygnatu. Jedna z podstawowych funkcji języka – funkcja emotywna (postawa mówiącego wobec tego, o czym on mówi), która może być realizowana również za pomocą jednostek językowych (głównie leksemów), nacechowanych emocjonalnie lub ekspresywnie. Na przykład leksem *хороший* może być zastąpiony (w zależności od kontekstu) przez leksemy *супер, классный, красавя, кайфовый, превосходный, путный, приличный*. Leksem *полицейский* (dawniej – *милиционер*) tworzy różnorodną pod względem cech ekspresywnych i konotacyjnych grupę synonimiczną: *часовой порядка, слуга порядка, блюститель законности, страж закона, мушкетер, гаишник, омоновец, сапог, шинель, шарик, служитель порядка, вертухай, лягавый, фараон, центурион, шуруп, инспектор, блюститель порядка, постовой, мент, тулуп, автоинспектор, хомут, эмвэдэшник, страж порядка, оперативник, фуражка, сифон, ходик, свистелка, мусор, мильтон*. Leksem *лох* jako neosemantyzm („człowiek, który daje się oszukać, naiwny, niepraktyczny”) zyskał ogromną popularność wśród użytkowników języka rosyjskiego. Wyraz służy podstawą słowotwórczą dla licznej grupy derywatów pochodnych (*лошара, лохушка, лоховство, лоховский, лошарик, облохосить, лошарничать, лоховедение* i in.). Powstała nowa para synonimiczna: *крутой – лох*. Podobne przykłady: *мажор* („syn bogatych i wpływowych rodziców”), *профурсетка* („młoda kobieta lekkich obyczajów”) i in. Ze względu na to, że użytkownicy języka potrzebują nowych środków językowych dla charakterystyki i trafnego określenia osób, warto sięgać po wiedzę na temat tego, jaki stopień ekspresji i emotywności stylistycznej cechuje ten czy inny środek językowy.
13. Potrzeba różnorodności stylistycznej. „Obecnie w lingwistyce funkcjonalnej rysuje się tendencja do odróżniania językowych stylów i odmian języka” (Sękowska 2002, 413). Styl językowy jako zespół środków językowych powołany jest do pełnienia funkcji językowych (przede wszystkim komunikatywnej). Cele komunikacyjne określają wybór środków stylistycznych w każdym konkretnym akcie komunikacji. „Komunikacja to proces, w którym ludzie wymieniają między sobą znaczenia, posługując się powszechnie znanym zestawem symboli” (Adair 2000: 19). We współczesnych

językach, między innymi polskim i rosyjskim, w dość krótkim czasie (przede wszystkim na potrzeby komunikacji zawodowej), ukształtowały się języki specjalistyczne, każdy z których posiada własny rozbudowany, zunifikowany, zharmonizowany leksykon specjalistyczny (prawny, prawniczy, biznesowy, medyczny, techniczny i inne). Jako przykład służy *język business communication* posiadający własną strukturę i zakresy tematyczne – „...język finansów, bankowości giełdy, prawny język biznesu, język publik relations, język korespondencji handlowej i in.” (Cwiklińska, Szadyko 2005, 82).

14. Dążenie – z jednej strony do maksymalnej informatywności z zachowaniem standaryzacji języka i ekonomii środków ekspresywnych, – z drugiej strony zaś zwiększenie ekspresji w celu skutecznego oddziaływania poprzez aberrację (Stasińska 1997, 71). Dane zjawisko charakteryzuje przede wszystkim język publicystyki. W świecie współczesnym wzrosła rola mass-mediów w życiu społeczeństwa. Autorzy tekstów artykułów, przemówień i in. w celu zwiększenia efektywności oddziaływania na odbiorców komunikatów używają przeróżnych pod względem konotacji i ekspresji stylistycznej środków językowych, w tym elementów języka potocznego. Przykłady: *„Когда в Думе Жириновский поддерживает Грачёва, когда в Думе Ж. поддерживает Г. – это не блажь. Карьера самого военного министра висит на соплях.”* (rosyjska gazeta „Московский комсомолец”). Fragment artykułu w języku polskim z rubryki politycznej: „Sprawdziliśmy, czy raper, który startował z głoszącego buntownicze i antysystemowe hasła ugrupowania, jest w stanie pójść na kompromisy. I zamiast luźnych buntowniczych ciuchów założyć coś bardziej pasującego do sejmowych wnętrz, zakryć gęsto pokrywające jego ciało tatuaże czy w końcu zdjęć czapkę bejsbolówkę, która sprawia wrażenie zrośniętej z jego czaszką. I ku naszemu pozytywnemu zaskoczeniu Liroy jest gotowy porzucić atrybuty związane z jego dotychczasowym życiem” (*Super Ekspres* 03. 11. 2015, 4).
15. Demokratyzacja języka, „nobilizacja potoczności i luzu słownikowego” (Markowski 2002). Leksyka i frazeologia potoczna, w tym żargonizmy, slang, nawet przekleństwa stały się codziennym zjawiskiem we współczesnych relacjach. Omawiana tendencja jest rezultatem zmian społeczno-kulturowych, nieopatrznie zrozumianej wolności, odchodzeniem „od elitarniej kultury wysokiej do popularnej kultury masowej i lokalnej” (Gaida 1999, 13). Przykłady leksyki potocznej w języku rosyjskim: *чел, кайф, малышка, бабки, музон, тачка, папик, пупсик, халява, чувак, музон, торчок, подсесть (на что-то), клёвый, врубиться, братки, братва, хорьки, красава, аська* i inne; języka polskiego: *szczepa, cebulak, kasióra, fura*,

LOL, ćpać, dać plamę, kurdupel i inne). „Słownictwo potoczne i środowiskowe, jako nacechowane ekspresywnie, odświeżało leksykę mediów, pozwalało pełniej wyrazić uczucia i stany emocjonalne nadawcy..” (Markowski 2009, 272).

Przyczyny i tendencje ewolucji językowych można wymieniać praktycznie w nieskończoność – jest to dość obszerny i sięgający głęboko temat. W ramach niniejszego opracowania zostały przedstawione główne, zasadnicze tendencje i przyczyny procesów innowacyjnych.

Jak zaznaczono powyżej, innowacje w wyniku wymienionych uwarunkowań i tendencji najczęściej reprezentują leksykę oraz frazeologię. Powstają nowe jednostki leksykalne, zachodzi transformacja strony formalnej i struktury semantycznej już istniejących. Niżej zostały zaprezentowane modele słowotwórstwa i przykłady innowacji w języku rosyjskim i polskim ostatnich dziesięcioleci.

Słowotwórstwo (derywacja) morfologiczne (Земская 1992; Костомаров 1994). Sposób tworzenia formacji słowotwórczych powoduje zmiany formalne i morfemowe w składzie jednostek leksykalnych: zmiany fonetyczne, kompresja, skrócenie, połączenie dwóch (lub trzech) rdzeni, słowotwórstwo morfemowe, uniwerbizacja, abrewiacja. Słowotwórstwo morfemowe: sufiksacja i prefiksacja.

Prefiksacja. W ostatnim stuleciu do grupy najbardziej aktywnych prefiksów w słowotwórstwie języka rosyjskiego (jak również polskiego) należą: – Анти (*anty*) (*антиглобализм, антисоветский, антивирус, антиреклама (pol. antyreklama), антиобщественный, антиплагиат itp.*). Антибэби – środek antykoncercyjny. W języku polskim – *antywalentynka, antyweb, antyradio, antywirus, antykoncepcja, antykatrania itp.*). Про (*prorosyjski, proamerykański, проформа, прозападный, прозаходни – j. pol.*). Супер (*суперэкспресс, суперзвезда, супермаркет, супердержава, суперинтендант, суперсерия, супергерой itp.*) Нано (*наночастица, нанотехнология, нанометр, наноампер*). Гига, мега (*гигаватт, гиганьютон, гигабайт, мегабайт, мегавольт, мегаватт*). Do grupy aktywnych prefiksów w słowotwórstwie rosyjskim ostatnich lat zalicza się również: а (*асоциальный*), гипер (*гиперинфляция, гиперссылка*), инфра (*инфрамикробиология*), гипо (*гипофункция*), де, дез (*деквалификация*), пост (*постсоветский*), ре (*ретрансляция*), ультра (*ультраправый*), экс (*экс-муж, экс-премьер, экс-примадонна*), кибер (*киберсталкинг, кибернасилие*), cyber (*cyber-ulica, cyberstalking, cyberprzestrzeń*) (w języku polskim). Co ciekawe, wymienione prefiksy, głównie pochodzenia greckiego i łacińskiego, ponieważ są produktywnymi

słowntwórczymi morfemami w systemie języka rosyjskiego, wypierają rodzime prefiksy (*под, над, сверх, по, против*).

Sufiksacja. Sufiksacja rzeczownikowa. Najbardziej produktywnym we współczesnym języku rosyjskim jest sufiks – *к*. Poprzez dodawanie wspomnianego morfemu zachodzi aktywny proces tworzenia nowych derywatów – rzeczowników rodzaju żeńskiego: *профурсетка* (*ładna i mloda dziewczyna nie mająca większych ambicji zawodowych, licząca na swoje wdzięki i szukająca bogatego sponsora*), *татьянка* (*rodzaj sukienki – princeska*), *толстовка* (*rodzaj bluzy*), *подземка* (*metro*), *вкусняшка* (*smaczność*), *личка* (*korrespondencja prywatna w portalach społecznościowych w Internecie*), *Щепка* (*Щепкинское театральное училище*), *Волоколамка* (*Волоколамское шоссе*), *Можайка* (*Можайское шоссе*), *маршрутка* (*minibus*), *Плехановка*, *Плешка* (*Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова*), *тусовка* (*impreza*), *Вечерка* (*Вечерняя газета*), *Ленинградка* (*Ленинградское шоссе*), *Валентинка* (*por. pol. Walentynka*), *сишка* (*сигарета – papieros*), *бэшка* (*BMW*), *сушка* (*суши*), *элька* (*электронная почта*), *хабалка* (*wulgarna, ordynarna kobieta*), *прихватка* (*rękawica kuchenna*), *заморочка*, *обаяшка*, *флэшка*, *борсетка*, *восьмёрка itp.* Większość derywatów z sufiksem – *к* tworzona jest od połączenia dwuwyrazowego (uniwerbizacja i kompresja): *Волоколамское шоссе* – *Волоколамка*, *симка* (*karta Sim*). Rzeczowniki rodzaju żeńskiego z sufiksem – *к* z reguły są bogate w treść i informację i są kompresyjne pod względem długości; wchodzi w skład grupy wyrazów potocznych. Przedstawione derywaty pełnią funkcję zaspokajania potrzeb i realizowania tendencji do demokratyzacji językowej.

Warte są uwagi również derywaty prefiksarno-sufiksalne: nowy wyraz tworzony jest za pomocą prefiksu (*без, за, при, много*) i sufiksu *ж* (graficznie przedstawiony literą *ь*): *зарубежье, бездорожье, приграничье, многоголосье, безлюдье*). Na wzór danego modelu derywacyjnego pojawiają się okazjonalne autorskie neologizmy typu *закомпьютерье, забугорье*, które wyrażają i nazywają złożone pojęcia i różnego rodzaju relacje, sytuacje, desygnaty wraz z ich oceną. Przykłady neologizmów wymagających złożonej definicji: *папик, клофилинщица, профурсетка, контрактник* i inne.

Wysoką frekwencją odznaczają się derywaty powstałe w wyniku dodania sufiksu rzeczownikowego – *ация* (tworzący derywaty – leksemy rodzaju żeńskiego najczęściej zakończone *на – ация*): *коллективизация, электрификация* (*rozpoczątek XX wieku w ZSRR*), *идеологизация, организация, цивилизация, мобилизация, приватизация, коммерциализация, стандартизация, централизация, популяризация, милитаризация, нормализация, моторизация, легализация,*

колонизация, компьютеризация, модернизация, телефонизация, периодизация, персонализация itp. Wymienione jednostki posiadają literacką i publicystyczną identyfikację stylistyczną; większość z nich to terminy specjalistyczne. Służą do wyrażania ważnych zjawisk o charakterze społecznym i globalnym, pozytywnych zmian zachodzących w polityce, gospodarce, kulturze konkretnego państwa lub w świecie. W jednej z rosyjskich audycji telewizyjnych Irina Prochorowa (filolog, literaturoznawca, działacz kultury) bardzo trafnie zaznaczyła: „Ostatnio zbyt często używamy patetycznych wyrazów з – *зация*. Chciałabym, żebyśmy więcej uwagi poświęcano problemom i potrzebom konkretnego człowieka czyli jednostki.” (Cytat zapisany z audycji „Обыза для всех” programu nadawanego w telewizji rosyjskiej na ORT – „Pust goworjat” z dnia 04.03.2015). W związku z negatywnym odbiorem przez nosicieli języka rosyjskiego niektórych zbyt patetycznych wyrazów з *зация* tworzone są neologizmy – ich okazjonalne paronimy o pejoratywnym lub ironicznym zabarwieniu: *приватизация – прихватизация, мобилизация – мобелизация, модернизация – мордонизация*.

Z przyczyn całkiem zrozumiałych (potrzeba ekonomii środków językowych) dość rozpowszechnionym w języku rosyjskim (jak również w języku polskim) typem słowotwórstwa jest kompresja. Przy czym nowe jednostki leksykalne mogą być tworzone od pojedynczych leksemów, jak również od połączeń wyrazowych (uniwerbizacja): *кондер (кондиционер – klimatyzacja), напряг (напряжённость), чел (человек), мобила (мобильный телефон), макдак (MacDonald), фальшак (фальшивый), банал (банальный), кола (кока-кола) (por. w języku polskim: *impra, korki, komp, matma, bus*). Szadyko zalicza dane derywaty do tak zwanych skrótowców morfologicznych wyróżniając wśród nich apokopy, tj. derywaty z odrzuconą końcówką częścią wyrazu (*авиа*)” i *aferezis*, „tj. derywaty z odrzuconą początkową częścią wyrazu (*бус, кола*).” (Szadyko 2013, 20).*

Przykłady neologizmów czasownikowych: *креативить, кусочничать, пириться (pol. lansować), нянькаться, эпатировать, навальничать, дерипасить, эрнстить, тусоваться, кликать (мышкой), визуализировать, авансировать, администрировать, гламурничать, перекантоваться, кайфовать, улыбнуть (=вызвать улыбку), запузыриться (забеременеть), лайкнуть* oraz wiele innych.

Można stwierdzić z całą pewnością, że współczesne języki cechuje tendencja do tworzenia i używania skrótowców, tj. abrewiatur i akronimów.

Wsiadając do samochodu marki BMW oczekujemy jego niezawodność. Wyjeżdżając z domu liczymy, że tak będzie, gdyż nasz pojazd wyposażony jest w system *ABS*, *ASR* czy *ESP*... Do celu dotrzemy posługując się urządzeniem *GPS*... W czasie naszej podróży często szukamy punktu *CPN*, aby uzupełnić paliwo... W mieście załatwiamy sprawy w urzędach takich jak *PZU* czy *ZUS* i często wykonujemy transakcje bankowe w *BP PKO SA*. Zaś wypełniając *PIT* dla *US* powinniśmy podać dokładny numer *NIP* i *PESEL*... Po powrocie do domu włączamy komputer *PC*, który jest podłączony do sieci internetowej za pomocą modemu *Wi-Fi*. Na biurku mamy monitor *LSD*, a w salonie kilka nowych odbiorników *RTV* (Szadyko 2013, 12).

W leksyce współczesnego języka rosyjskiego nowe jednostki – akronimy, tj. abrewiatury – również cechuje zwiększona produktywność. Są to jednostki powtórnej nominacji: najpierw powstaje wieloczłonowa nazwa nowego desygnatu; potem następuje skrócenie danego znaku (uniwerbizacja). Rodzaje abrewiatur: fonetyczne (fonematyczne) – *МРОТ*, literowe – *СТС*, sylabowe – *генсек*, mieszane – *СанПиН*. Przykłady rosyjskich abrewiatur: *ДТП* (*Дорожно-транспортное происшествие*), *МЧС* (*Министерство по чрезвычайным ситуациям*), *КПП* (*контрольно-пропускной пункт*), *ЕГЭ* (*Единый государственный экзамен*), *ООО* (*Общество с ограниченной ответственностью*), *ОАО* (*Открытое акционерное общество*), *ЗАО* (*закрытое акционерное общество*), *МРОТ* (*минимальный размер оплаты труда*), *НДС* (*налог на добавленную стоимость*), *ИТ* (*информационные технологии*), *ПК* (*персональный компьютер*), *Рунет* (*русский интернет*), *СМИ* (*средства массовой информации*), *ИНН* (*индивидуальный номер налогоплательщика*).

Trudno w tym miejscu znów nie zacytować Szadyki:

Wśród różnorodnych przyczyn tego stanu rzeczy („eksplozja i ekspansja nominatów abrewiacyjnych”) należy wymienić w szczególności tempo życia i wyścig z czasem, przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze, powstanie i rozbudowę aparatu administracyjnego państwa, partii politycznych i organizacji społecznych i ekonomicznych, rozwój gospodarki rynkowej, powstanie nowych placówek handlowych, różnorodnych firm i spółek, banków i giełd, wzrost liczby terminów technicznych, naukowych, biznesowych i środowiskowych (2013, 12).

Zwiększa się objętość informacji i wiedzy, powstają i mnożą się jej źródła i możliwości przekazu; tempo życia i ograniczony czas zmuszają do korzystania z minimalnej liczby znaków, w wyniku czego rozwija się tendencja do minimalizacji, tj. kompresji

środków językowych, między innymi tworzenia abrewiatur (Sitkowski 2010, 139). „Bez danej kategorii leksyki nie mogą funkcjonować współczesne języki” (Szadyko 2013, 14). Chociaż, jak twierdzi Szadyko, trudność rozkodowania abrewiatur przez odbiorcę informacji może nie tylko nie wspomagać, lecz wręcz zakłócać komunikację; dzieje się to w związku z użyciem dopiero co utworzonych znaków. W wielu przypadkach jednak nie można sobie wyobrazić innego nominata na miejscu takich jednostek leksykalnych, jak *PIT, ZUS, PIS, SMS, MMS, MP3, PIN, PESEL, VAT, PZU, PKO, RTV, BMW (samochód;* co ciekawe, od niedawna istnieje w języku polskim akronim *BMW*, który oznacza: *Bilet Młodego Warszawiaka, A4, NIP, Wi-Fi* (w języku polskim); *ДТП, СМИ, МЧС, СМС, НДС, КПП, ЕГЭ, ГИБДД, ВВП, бoмж, ВИЧ, СПИД, ОРЗ, ПМЖ, ОБИР, ТСЖ* (w języku rosyjskim).

Do grupy niemorfologicznych typów słowotwórstwa zalicza się neosemantyzację jednostki leksykalnej (powstają tak zwane neologizmy znaczeniowe, tj. neosemantyzmy). Istniejący już w systemie językowym wyraz przybiera nowe znaczenie; w rezultacie tworzy się zupełnie nowa, odrębna jednostka leksykalna: *myszka, komórka, zamek, korek, beton (zahamowany człowiek), sieć, grzyb (stary człowiek)*. Neologizmy znaczeniowe (semantyczne) w języku rosyjskim: *копейка («Жигули»), мышка, тормоз, бомбить (зарабатывать на перевозке людей), сбрасывать (звонки), ссылка (link), ящик (электронный), корзина, окно, карта, сеть, спираль, страница, пароль, папка, вирус, диск, защита, цифровой, щелчок (współczesna terminologia komputerowa)*.

Jak zaznaczono powyżej, procesy innowacyjne często spowodowane są tendencją do zapożyczania elementów (przede wszystkim leksykalnych) z innych języków. Obecnie wśród zapożyczanych dominują elementy języka angielskiego. Wyrazy i frazeologizmy obcojęzyczne mogą wypierać istniejące już nazwy desygnatów języka ojczystego: *омбудсмен (уполномоченный по правам человека), бебиситтер (няня), голкипер (вратарь), адвокат (защитник), бонус (премия), направление (тренд), креативный (творческий), биллинг (счёт), бэби (ребёнок), шузы (ботинки, фрики (чудаки), бизнес-леди, файл, байт, процессор, юзер, гейт, дьюти-фри, бой-френд, бейджик, дефолт, абстракт (streszczenie), ОК (dobrze), lunch, departament, men, woman, folder (j. pol)*. Inne elementy obcojęzyczne przedostają się do języka zapożyczającego w wyniku pojawienia się w środowisku jego użytkowników nowych desygnatów: *бутик, маркетинг, риелтер, интерактив, интрефейс, драйв, драйвер, скриншот, твερк, сайт, кибербанд, ню (z francuskiego), e-mail, менеджер, сканер, принтер, апгрейд, аккаунт, 3D,*

флешмоб, маржа, селфи. (ros.), *pendrive, stalking, szopping, cyberbuling, recykling* (pol). Wpływ języka angielskiego na współczesne procesy innowacyjne w językach słowiańskich (między innymi w języku rosyjskim) jest wielki.

Istnieją tak zwane zapożyczenia sztuczne, tj. hybrydy językowe (Markowski 2009). W roli zapożyczanych elementów występują części wyrazu – innojęzyczne morfemy słowotwórcze, które łącząc się ze słowiańskojęzycznymi morfemami tworzą nowe zhybrydizowane leksemy: *linkowanie* (link+owanie), *grobning* (grob+ angielski sufiks ing – odwiedzanie grobów w Dniu Zmarłych), *kontroling, zadanioholizm* (zadanie+ holizm – por. alkoholizm, pracoholizm), *autokar* (auto+ car), „Pol-English”, *собакинг* (собака + инг – ang. ing), *яхтинг* (яхта + инг), *рунглиш* (ру + English). We współczesnym języku rosyjskim pojawił się nowy sposób leksykalnej derywacji – zhybrydyzacja graficzna: część wyrazu napisana jest cyrylicą, część – łacińskimi literami. Zaś jednostka leksykalna języka rosyjskiego zachowuje swoją tożsamość, natomiast wdrażane elementy obcojęzyczne tworzą dodatkowe skojarzenia, efekty stylistyczne, aluzje kontekstualne i aksjologiczne, na przykład: *ТVоu мысли – не твои; Человек; Любофф/он* (Оксана Робски). Są to innowacje okazjonalne, autorskie. Zaś ich potencjał stylistyczny jest ogromny.

W celu wzmocnienia ekspresji stylistycznej autorzy dzieł literackich oraz publicystycznych tworzą własne neologizmy (okazjonalizmy): *забомжевавший, местоблюстительница* (złożenie i paronomazja), *раззвездяй* (*разгильдяй+звезда*) (złożenie-skrót i paronomazja), *амерехня* (*Америка+брехня*) (uniwerbizacja i paronomazja), *челобака* (*человек+собака*) (złożenie-skrót), *волкособы* (*волки+собаки*) (złożenie-skrót), *геополитика* (*геополитика*) (złożenie i paronomazja), *зомбоящик* (*телевизор – złożenie*), *импорт* (*импорт+порт*) (złożenie i paronomazja), *жоних* (*женственный жених – paronomazja*), *полкачиха* (*жена полковника – paronomazja*), *апофегей* (*апогей+ по фигу*) (złożenie i paronomazja). W języku polskim: *bangsterzy* (bank+ gangsterzy). W danym przypadku można mówić również o kontaminacji leksykalnej.

Przykłady neologizmów frazeologicznych: *офисный планктон, корпоративная вечеринка, силовая поддержка, размазать по стенке, гнать волну, гнать пургу, сложить лапки домиком, раскопать досье, подписываться под байду, вляпаться по самое не хочу, люди с прибабахом, скинуть адрес, пойти в отказку, в одной лодке, пробить телефоны, обойтись по чесноку, за державу обидно, поющие труссы*.

Przełom XX i XXI wieku to epoka politycznych i ustrojowych wstrząsów, rewolucji globalnych i lokalnych, czego wyrazem są nowe frazeologizmy z komponentem *революция*: *Цветные революции*; *Бархатная революция* w Czechosłowacji; *Бульдозерная революция* w Jugosławii; *Революция роз* w Gruzji; *Оранжевая революция* na Ukrainie; *Тюльпановая революция* w Kirgizji; *Попытка цветной революции* w Uzbekistanie; *Революция кедров* w Libanie; *попытка Васильковой революции* w Białorusii; *Дынная революция* – wtóraя Kirgizskaja *революция*.

Kalki frazeologiczne: *мозговой штурм* (*ang. brain – storming*), *лобовой приём* (*ang. cold call*), *белый товар* (*ang. white goods*). Frazeologizmy autorskie (okazjonalne): *профессиональный мордобой*, *обновочное событие*. Systemowe jednostki frazeologiczne mogą ulegać semantycznym i formalnym transformacjom, co dodaje ekspresji i innowacyjności kontekstu i samym jednostkom.

We współczesnym świecie toczą się walki na tle politycznym, geopolitycznym, i w związku z tym, wojny informacyjne. W języku rosyjskim, między innymi pojawiają nowe jednostki odzwierciedlające napięte stosunki pomiędzy partiami, państwami, kontynentami. (*майдан*, *Евромайдан*, *антимайдан*, *сепаратисты*, *колорады*, *силловики*, *Новороссия* itp.). „Ekspansja metafory wojennej jest bardzo niebezpieczna” (Aleksienko 1997, 19). W tej dziedzinie niezbędne jest rozważne posługiwanie się nową leksyką.

W procesie nauczania i uczenia się języka obcego (miedzy innymi – rosyjskiego) należy zwracać uwagę na niuanse językowe, tendencje, warunki oraz przyczyny innowacji językowych na środki językowe, za pomocą których najskuteczniej można realizować konkretne cele komunikacyjne; w miarę możliwości opisywać i określać statut stylistyczny, ekspresywny i kulturoznawczy innowacyjnych elementów języka.

Bibliografia

- Adair, John. 2000. *Anatomia biznesu – Komunikacja*. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka.
- Акишина, Алла и Шляхов, Владимир. 1991. *Учим читать быстро и эффективно*. Москва: Русский язык.
- Aleksiejenko, Michaił. 1997. *Лексико-фразеологическая эволюция русского языка последнего десятилетия*. W *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*, pod redakcją Bazylego Tichoniuka, 13-20. Zielona Góra: Biblioteka WLSiFW.

- Верещагин, Евгений; Костомаров, Виталий. 2005. *Язык и культура: три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы*. Москва: Индрик.
- Чайковский. 2012. „Элементы бытовой культуры страны исходного языка и помехи при их отражении в художественном переводе.” W *Восток-Запад: проблемы межкультурной коммуникации*: сб. науч. ст. межрегион. науч-практ. конф. с междунар. участием. Петропавловск, 16-17 ноября 2012, 347-354. Петропавловск-Камчатский: КамГУ им. Витуса Беринга.
- Ćwiklinska, Jolanta; Szadyko, Stanisław. 2005. „Obszary wiedzy specjalistycznej w wybranych wariantach języka business communication.” W *Языки specjalistyczne 5. Teksty specjalistyczne w kontekstach zawodowych i tłumaczeniach*, pod redakcją J. Lewandowskiego, M. Kornackiej, 81-88. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Jakobson, Roman. 1989. *Poetyka w świetle językoznawstwa*. W R. Jakobson, *W poszukiwaniu istoty języka. Wybór pism*, pod redakcją M. R. Mayenowej, 77-124. Warszawa: PIW.
- Gajda, Stanisław. 1999. *Współczesna polska rzeczywistość i jej badanie*. W: *Mowa rozświetlona myślą: świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, pod redakcją J. Miodka, M. Zaśko-Zielińskiej i I. Borkowskiego. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Grabias, Stanisław 1991. *Kultura słowa a sprawności komunikacyjne*. W „Polonistyka” 7: 419-429.
- Gregorczykova, Renata, Jerzy Bartmiński. 1991. *Język a kultura*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Гумбольдт В фон. 1984. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. W *Гумбольдт В фон. Избранные труды по языкознанию*. Москва: Прогресс.
- de Saussure, Ferdinand 1961. *Kurs językoznawstwa ogólnego*. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN.
- Земская, Елена. 1992. *Словообразование как деятельность*. Москва: Наука.
- Kaliszan, Jerzy. 1997. *Семантико-конденсационная универбация составных наименований в русском языке последних десятилетий*. W *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*, pod redakcją Bazylego Tichoniuka, 61-66. Zielona Góra: Biblioteka WLSiFW.

- Konopielko, Bronisława. 1997. *О становлении новых отраслевых терминосистем (на примере русской и белорусской маркетинговой терминологии)*. W *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*, pod redakcją Bazylego Tichoniuka, 45-52. Zielona Góra: Biblioteka WLSiFW.
- Костомаров, Виталий. 1994. *Языковой вкус эпохи: из наблюдений над речевой практикой масс-медиа*. Москва: Педагогика-Пресс.
- Kurkowska, Halina. 1978. *Kryteria oceny innowacji językowych*. W *Kultura języka polskiego. Podręcznik dla słuchaczy uczelni wojskowych*, pod redakcją M. Szymczaka, 22-45. Warszawa: Wojskowa Akad. Polityczna.
- Лотман, Юрий Михайлович. 1992. *Культура и взрыв*. Москва: Гнозис; Издательская группа «Прогресс».
- Маринова, Елена. 2012. *Иноязычная лексика современного русского языка. Учебное пособие*. Москва: ФЛИНТА. Наука.
- Markowski, Andrzej. 2009. *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Milewski, Tadeusz. 2009. *Językoznawstwo*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Nowak, Tomasz. 2007. *Nauka o języku w teorii i zadaniach*. Warszawa: Dom wydawniczy Bellona.
- Пассов, Ефим. 2000. *Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. «Развитие индивидуальности в диалоге культур»*. Москва: Просвещение.
- Porayski-Pomsta, Józef. 2002. *II. Komunikacja językowa. III. Kultura języka*. W *Nauka o języku dla polonistów*, pod redakcją Stanisława Dubisza, 19-112. Warszawa: Książka i wiedza.
- Pstyga, Alicja. 1997. *Struktura formalna neologizmów słowotwórczych we współczesnym języku rosyjskim i ich interpretacja*. W *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*, pod redakcją Bazylego Tichoniuka, 67-74. Zielona Góra: Biblioteka WLSiFW.
- Sękowska, Elżbieta. 2002. *Praktyczna stylistyka (wybrane zagadnienia)*. W *Nauka o języku dla polonistów*, pod redakcją Stanisława Dubisza, 412-450. Warszawa: Książka i wiedza.
- Sitkowski, Krzysztof. 2010. *Kompresja tekstowa jako indeks metafrastyczny*. W *Języki specjalistyczne. Metafrastyczna teoria języków*, 139-148. Warszawa: KJS UW.
- Stasińska, Polina. 1991. *Язык газетного заголовка (на материале современных российских газет)*. W *Innowacje w językach wschodniosłowiańskich*, pod redakcją Bazylego Tichoniuka, 75-80. Zielona Góra: Biblioteka WLSiFW.

Szadyko, Stanisław. 2013. *Metodyka tłumaczenia skrótowców morfologicznych w rosyjskim i polskim tekstach specjalistycznych*. W *W dialogu języków i kultur III*, pod redakcją Krzysztofa Fordońskiego i Łukasza Karpińskiego, 11-24. Warszawa: LSW.

Тер-Минасова, Светлана. 2000. „Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово.” Data odczytu: 27 października 2015. <http://www.ffl.msu.ru/research/publications/ter-minasova-lang-and-icc/ter-minasova-yazik-i-mkk-BOOK.pdf>.

ГГ. 2015. „Русский язык, 21 век: новые заимствованные слова”. Data odczytu: 20 września 2015 r. <http://gab-garevoi.livejournal.com/1310.html>.